

kell ismerniük Izrael jogát a létezéshez, és el kell ismerni a palesztin nép jogos érdekeit is. Sürgette Ceaușescu, hogy folytassa Románia aktív és pozitív szerepét az arab–izraeli konfliktus megoldásának keresésében. Ceaușescu közölte, hogy Románia folytatni fogja erőfeszítését, hogy csökkentse a közel-keleti feszültséget.

Utalva arra, hogy ezt követően Titóval találkozik, Harriman kifejtette, hogy Hua elnök²⁷ küszöbön álló látogatása Bukarestben és Belgrádban²⁸ arra utal, hogy Kína látásmódja megváltozott. Felidézett egy beszélgetést, amelyet néhány éve folytatott Titóval, amikor a marsall kifejezte nemtetszését, hogy „revizionista banditának” nevezték. Harriman akkor rámutatott, hogy az amerikaiakat a kínaiak „imperialista banditáknak” hívták, de Tito elmondta, hogy „ön nem érti, sokkal rosszabb, ha az embert revizionista banditának hívják”. Ceaușescu a térdét csapkodta és majdnem kicsordult a könnye a nevetéstől.

Harriman megköszönte Ceaușescunak a román kormány meghívását és a vendégszeretetet, amit ő és családja élvezett az út során. Jelentős fejlődést tapasztalt legutóbbi, 1967-es látogatása óta és természetesen sok változást, amióta 1946-ban először járt itt. Minden jót kívánt Romániának és kilátásba helyezte, minden tőle telhetőt megtesz majd, hogy megerősítse a jó kapcsolatokat, amelyeket érzékelt. Kínába is el akart menni, de otthoni elkötelezettségei miatt erre 1978-ban már nem kerülhet sor. Ceaușescu leszögezte, hogy igen jók a kapcsolatok az amerikai kormánnyal, beleértve a bukaresti nagykövetséget is, és Washington további segítségével ezek a kapcsolatok még jobbra válhatnak. Harrimant meghívták egy huzamosabb tartózkodásra, esetleg a Kínából történő visszatérését követően. Remélte, hogy Harriman minél hamarabb eljut Kínába, mert a KNK éppen azon van, hogy kidolgozza a Nyugattal kapcsolatos álláspontját és Harriman pozitív irányba befolyásolhatja döntését. Harriman közölte, hogy észben tartja Ceaușescu tanácsát.

Ceaușescu kikísérte Harrimant az autójáig, és az ajtóban állva integetett, amíg Harriman eltávozott.

Forrás: Library of Congress, Papers of W. Averell Harriman, Box 598. – Géppel írt eredeti.

Borhi László

²⁷ Hua Kuo-feng, a Kínai Kommunista Párt elnöke.

²⁸ 1978. augusztus 15.–szeptember 1.

MATILDE EIROA

A múltbeli kapcsolatokról a jelenkori követelményekig.

A spanyol–magyar kapcsolatok helyreállításának folyamata

Mint az a címből sejthető, a vizsgált időszak elemzését két részre osztottam. Az első a „múltbeli kapcsolatokkal” foglalkozik, és az 1945 és 1959 közötti időszakot részletezi. Ez egybeesik a francóizmus úgynevezett első korszakával, jellemzője a hivatalos diplomáciai kapcsolatok hiánya. A második időszak, amely az akkor időszerű „jelenkori igényeket” tárgyalja, a francóizmus második korszakára esik, és az 1959 és 1977 közötti időszakot öleli fel. Ez annak a hosszú folyamatnak a része, amely végül, már a demokráciába való politikai átmenet idején, elvezetett a hivatalos diplomáciai kapcsolatok magas szintű helyreállításához, és a végleges szakításhoz a múlttal.

A „múlthoz kötődő kapcsolatok”

Az 1945–1959-ig tartó időszelekkel kapcsolatban emlékeztetnem kell arra a tényre, hogy a Franco-kormányt 1938 februárjában hivatalosan elismerte a magyar kormány, és a két fél közötti viszony a második világháború befejező szakaszáig¹ kölcsönösen szívélyes volt. A Horthy és a Franco-rendszer közötti hasonlóságok megkönnyítették a két kormányzat közötti kölcsönös megértést történelmünknek ebben a rövid időszakában, bár a második világháború eseményei miatt a kapcsolat sem túl sűrű, sem túl intenzív nem volt azokban az években.²

¹ EIROA SAN FRANCISCO, M.: *Las relaciones de Franco con Europa centro-oriental (1939–1955)*. (Franco kapcsolatai Közép-Kelet-Európával [1939–1955]) Ariel, Barcelona, 2001.

² A kapcsolatok specifikus esetéről alapvetőek Harsányi Iván munkái, ezek közül is HARSÁNYI IVÁN: *La España de 1943–44 en la documentación diplomática húngara*. (1943–44 Spanyolországa a magyar diplomáciai

A madridi magyar követség 1945 áprilisában megszűnt, megszakadtak a hivatalos kapcsolatok, és 1977-ig nem is álltak helyre. De ettől még a két ország tudott egymásról, és spanyol részről mindez nem járt együtt kifejezetten ellenséges magatartással Magyarországgal szemben. A francóizmus deklarálta a kommunizmust tekintette ellenségnek. A nyugati szövetségesek szemében két alapelv – az antikommunizmus és a katolicizmus – hangoztatásával próbált jobb színben feltűnni, hogy elterelje a figyelmet a nácihoz kötődő szoros kapcsolatáról.

Magyarországon eközben lassan berendezkedett az új típusú, „népi demokratikus” kormány. Így a háború utáni új *nemzetközi rendben* a két állam egymással szemben álló, ellenséges póluson helyezkedett el, különösen az után, hogy a *kommunizmus megfékezésének* politikája – melyet az Amerikai Egyesült Államok folytatott – elültette a kommunista veszély és fenyegetés eszméjét a nyugati világban, ahová, noha csupán bizonyos fenntartásokkal, Spanyolországot is számították.

Ebben az összefüggésben az állampolgárok a nagypolitika és a Sztálin, illetve Truman által formált kétpólusú világrendszer kihívásaira reagáltak. Ez mindenekelőtt az emigrációt, az emberek háború utáni időszakban történő kitelepülését jelenti, ami az uralkodó politikai rendszerek elutasításának, valamint az ellenzék üldözésének következménye volt. Azon kevesek, akik Spanyolországból száműzve, illetve menekülve, a köztársaság kormányának képviselőiként Magyarországra kerültek, kezdetben szinte valamennyien a köztársasági baloldal és a Spanyol Kommunista Párt tagjai voltak. Ez főként azzal függött össze, hogy

---

iratokban.) In: Javier TUSELL és mások: *La política exterior de España en el siglo XX.* (Spanyolország külpolitikája a XX. században.) UNED, Madrid, 1994. 271–286.; A nyilaskeresztesek kísérlete a Szálasi-kormány spanyol elismertetésére. *Hadtudományi Tájékoztató*, 1994/8. 97–105.; 1943–1944 magyarországi eseményei spanyol diplomáciai iratok tükrében. *Századok*, 1995/3. 629–694.; *La diplomacia húngara sobre los grupos de poder del primer franquismo, 1938–1939.* (A magyar diplomácia a korai francóizmus hatalmi csoportosulásairól, 1938–1939.) In: *Tiempo de silencio. Actas del IV Encuentro de Investigadores del Franquismo.* Universidad de València. València, 205–210.; *El gobierno de los cruzflechistas húngaros y la diplomacia española en 1944. Las „Actas Hollán”.* (A magyar nyilaskeresztesek és a spanyol diplomácia 1944-ben. A „Hollán-akták”.) *Acta Scientiarum Socialium* (Historia, Philosophia, Sociologia). Kaposvár, Universitas Pannonica Scientiarum Agriculturae, 3. sz. 27–38.; EIROA SAN FRANCISCO, M. y HARSÁNYI Iván: Las relaciones entre miembros del Antikomintern. España y Hungría en la II Guerra Mundial. (Az Antikomintern-paktum tagállamai, Spanyolország és Magyarország kapcsolatai a II. világháborúban.) *Estudios Internacionales de la Complutense, Universidad Complutense de Madrid*, 2. évf. 1. sz. 129–145.; Ugyanerről EIROA SAN FRANCISCO, M.: Experiencias análogas. Franco, Horthy y la Alemania nazi. (Analog tapasztalatok. Franco, Horthy és a náci Németország.) In: *Dél-Európa vonzásában. Tanulmányok Harsányi Iván 70. születésnapjára.* University Press, Pécs, 2000. 47–56.

az új magyar kormány 1946-ban hivatalosan elismerte a száműzetésben lévő köztársasági kormányt, és egy republikánus követség is nyílt Budapesten.³

A kommunizmus elől menekülő magyarok általában demokratikus és gazdaságilag ígéretes országokat választottak, az Egyesült Államokat vagy Nagy-Britanniát. Néhányan azonban átmeneti vagy akár végleges célként Spanyolországra tekintettek, különösen a radikálisan antikommunista gondolkodásúak. Ezek az 1946–47-től különböző spanyol városokban megtelepedett emigránsok a Franco generális és Horthy ellentengernagy – vagyis a legkonzervatívabb és kifejezetten antikommunista politikai személyiségek – közötti régi jó viszony emlékét ápolták.

A Spanyolországba emigrált magyaroknak három csoportját különböztethetjük meg. Az elsőhöz 90–95 ember tartozik, valamint ismeretlen számú nyilaskeresztes, akiknek az állandó lakhelye többnyire Barcelona vagy Tángér volt. Ezekről a magyarokról – akik 1945-ben érkeztek Spanyolországba, és 1949-ben vették őket nyilvántartásba – elég reprezentatív képet ad a madridi kolónia összetétele, amelynek tagjai nagyon különbözőek, mind magyarországi származásukat, mind politikai jellemzőiket tekintve. Vannak közöttük egykori diplomaták és a háború végének fejleményei elől menekülők; a nemzetiszocialista Németországnak és magyarországi híveinek ügynökei és kollaboránsai; feketézők, opportunisták, kalandorok, és kis, de nem elhanyagolható számban demokraták, akik közül többen Franciaországból menekültek. Ebben az utolsó csoportban voltak a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front hívei is, az új, népi demokratikus Magyarország szellemének képviselői, akiket, miután tudomást szereztek nézeteikről, a spanyol hatóságok kitoloncoltak.

Az emigránsok második csoportjában fiatal katolikusokat találunk, akiket az Egyetemi Katolikus Szervezet (*Organización Católica Universitaria* – OCAU) hívott meg a külföldi egyetemisták részére létrehozott Szent Jakab Egyetemi Kollégiumba. Az 1946-ban alapított kollégium célja az volt, hogy befogadja az ateista kommunizmus vallásüldözése miatt hazájukból elűzött európai egyetemistákat, végzett hallgatókat és

³ ANDERLE Ádám–PETHŐ Szilvia: Húngaros en España, españoles en Hungría. Balance historiográfico, estado de las investigaciones. (Magyarok Spanyolországban és spanyolok Magyarországon. Historiográfiai mérleg, a kutatások állása.) In: Eiroa, M. y Marcu, S.: *El exilio de Europa central y oriental.* Lamusa digital, 6. sz.; PETHŐ, Szilvia: *Los emigrantes republicanos españoles en Budapest en los años 1951 y 1952.* (Spanyol köztársasági emigránsok Budapesten 1951–1952-ben.) Előadás a szegedi Tudományegyetem Hispán Tanulmányok tanszékének konferenciáján, 2003; Harsányi, Iván: *Comienzos del exilio comunista en Hungría (1950–1951).* (A kommunista emigráció kezdetei Magyarországon, 1950–1951.) In: *Actas del I Congreso sobre la Historia del PCE 1920–1977.* Universidad de Oviedo, 2004. 531–538.

tanárokat. A végül tizenhat nemzetiséget számláló kollégiumba elsőként lengyel egyetemisták érkeztek, azután ukránok, horvátok, szlovének, magyarok. 1946-ban, amikor a Colegio Mayor megnyílt, kevés magyar kezdte meg tanulmányait, az 1957–1958-as tanévben azonban már ötvenen voltak. Néhányan közülük, mint Rónai Zoltán vagy Lomoschitz László igen ismertek lettek az akkori madridi társasági életben. Ezt a diákcsoportot a katolikus Spanyolország úgy tudta befogadni, hogy Alberto Martín Artajo, illetve Joaquín Ruiz-Giménez külügyminisztereknek sikerült megállapodást kötniük a Pax Romanával.⁴

A harmadik, a magyar arisztokráciához kötődő csoport a királyi Magyarország félhivatalos képviselője körül helyezhető el. Élükön Marosy Ferenc állt, akit a „magyar érdekek spanyolországi támogatása teljhatalmú követének” neveztek. Ez a nem hivatalos követség húsz éven át működött, 1949-től 1969-ig. Marosy, aki korábban helsinki magyar követ volt, 1946 áprilisában érkezett Madridba, a spanyol rezsim számára különösen nehéz pillanatokban, amikor az ENSZ elítélő határozatban zárta ki annak a lehetőségét, hogy Spanyolország a tagjai közé léphessen. Marosy a madridi Complutense Egyetemen kapott munkát, nemzetközi jogot oktatott, és a magyar emigránsok Horthy iránt lojális New York-i Magyar Nemzeti Bizottmányának alapítványa kinevezte spanyolországi képviselőjévé. A spanyol kormány számára ilyen módon ő a „királyi Magyarországot” képviselte.⁵

1949. március 4-én Marosy birtokba vette Magyarország 1945 óta zárolt királyi követségét a Paseo de la Castellana 49. szám alatt. Ez a kis palota volt a magyar képviselő épülete 1925-től, amikor a két ország diplomáciai kapcsolatra lépett egymással. Marosy olyan útlevelek kiadásával foglalkozott, amelyek csak az Amerikai Egyesült Államokba, Kanadába és Portugáliába voltak érvényesek, illetve azokba az országokba, amelyek nem tartottak fenn diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal. Továbbá örökségekkel, válással és egyetemi diplomák elismertetésével kapcsolatos ügyintézését vállalt az emigránsok számára. Élénk társadal-

⁴ EIROA SAN FRANCISCO, M.: Pax Romana y los estudiantes católicos del Este de Europa. Solidaridad y perspectivas de futuro. (A „Pax Romana” és Kelet-Európa katolikus diákjai.) In: SÁNCHEZ RECIO, G. (szerk.): *La Internacional Católica. Pax Romana en la política europea de posguerra*. Biblioteca Nueva y Universidad de Alicante, Madrid, 2005.

⁵ Marosy személyiségéről és tevékenységéről lásd ANDERLE Ádám: *A magyar–spanyol kapcsolatok ezer éve*. Szegedi Egyetemi Kiadó, 2007; ill. uő. (szerk.): *A Marosy-iratok. Magyar királyi követség Madridban*. Hispania Kiadó, Szeged, 2002; RÓNAY Zoltán: *Königlich-Ungarische Gesandtschaft, Madrid, 1949–1969*. Ferenc von Marosy's Aufzeichnungen. In: *Ungarn-Jahrbuch. Zeitschrift für die Kunde Ungarns und verwandte Gebiete*. 20. k. 1992. 147–162.

mi életet folytatott ugyanúgy, mint Kelet-Európa államainak párhuzamosan színre lépett hasonló félhivatalos képviselői.

1949-ben megérkezett a Habsburg-dinasztia legfontosabb képviselője, Ottó is. Az ő Madridba költözésétől kezdve a követség élete megélénkült, és megnőtt a spanyol hatóságok magyarok iránti érdeklődése is. Habsburg Ottó élvezte Martín Artajo külügyminiszter és a spanyol politikai katolicizmus más tagjainak rokonszenvét. Franco szimpátiáját is elnyerte. Első találkozásukkor Habsburg Ottó megszerezte a követség működéséhez a teljes támogatást, a Spanyol Rádiónál pedig magyar nyelvű adások sugárzására kaptak engedélyt.

A Habsburg Ottó iránti kimutatott bizalom egyik leglátványosabb kifejezése volt, amikor az 1952-ben Barcelonában megrendezett XXV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson – amelyen nagy számban vettek részt vezetők a világ minden tájáról, és amely nemcsak nagy lelki találkozóknak számított, hanem mindenekelőtt a politikai katolicizmus nemzetközi összejövetelének – a magyar trónörököszt a Közép-Európai Információs és Dokumentációs Központ (CEDI) vezetőjének kérték fel. A központot 1953 szeptemberében hozták létre, az Egyesült Államok és Spanyolország, illetve Madrid és a Szentszék közötti egyezmények évében, és hídként, közvetítőként szolgált Spanyolország, valamint a kereszténydemokrata szervezetek között, hogy utat nyisson a francóista Spanyolországgal szemben ellenséges vén kontinensen. 1958-ban a központ vezetőjeként Habsburg Ottó újrafogalmazta a Nyugat-Európa megerősítésére és Spanyolországnak az alakuló európai közösségekbe történő integrációjára irányuló céljait.

Habsburg Ottó ezenkívül egyike volt azoknak, akik befolyásolni tudták a spanyol államfőt. Franco figyelmesen meghallgatta, följegyezte az információit, majd sajátjaiként kezelte azokat. A Habsburg Ottó által Franco számára készített feljegyzések – sajátos „jelentések” – különböző természetű nemzetközi politikai kérdésekre terjedtek ki. Ezeket a követező témák köré csoportosíthatjuk: első helyen a kommunizmus Kínától a Szovjetunióig; a vasfüggöny, továbbá Ázsia, amelynek helyzete bizonyos mértékig az ott zajló mozgalmak alakulásától függött. Ez a földrész Franco figyelmének középpontjában állt, mert a Nyugat szemében vissza akarta szerezni pozícióját. Ebben a keretben helyet kaptak az 1956-ban kitört magyar forradalomról szóló információk és az erre vonatkozó spanyol reakciók.⁶ Második helyen a nyugati demokráciák, kü-

⁶ Ferrero BLANCO–María DOLORES: *La revolución húngara de 1956. El despertar democrático de Europa de Este*. (Az 1956-os magyar forradalom. Kelet-Európa demokratikus ébredése.) Universidad de Huelva,

lönösen Franciaország, Nagy-Britannia és Németország, az európai hatalom fontos központjainak politikai fejlődéséről szóló kommentárok álltak. Ezekről az államokról a spanyol kormánzatnak széles körű információra volt szüksége. Az írások harmadik csoportja a Közel-Kelethez, ehhez, az arab világgal való kapcsolatokról nagy mértékben függő spanyol külpolitika számára kulcsfontosságú területhez kapcsolódott. Végül számos információ az Egyesült Államokról, Spanyolország kezeléséről, valamint a világnak a Franco-rendszerhez való viszonyáról szólt.

A hatvanas években Habsburg Ottó intenzíven foglalkozott az Európában erőteljesen megjelenő kereszténydemokrácia népszerűsítésével. Annak ellenére, hogy a spanyol államfővel továbbra is fenntartotta kapcsolatait, ezek ritkultak, és idővel a főherceg eltávolodott Franco anakronisztikus nézeteitől. Ez egybeesett annak az időszaknak a végével, amelyben még szorosak és szívélyesek voltak a kapcsolatok az 1945 előtti Magyarország képviselőivel, akiknek menedéket és szakmai előmeneteli lehetőséget kínáltak cserébe azért, hogy Nyugaton jó híret keltsek a Franco-rendszernek.

„... a jelen korszak igényei”

Írásom második része az 1959–1977-ig tartó időszakokkal foglalkozik. Ezeket az éveket a pragmatizmus, a *békés egymás mellett élés és az enyhülés* irányába mutatott lépések jellemzik. 1958–1959-től kezdve, a spanyolországi gazdasági stabilizációs terv keretében tárgyalások kezdődtek – kezdetben félhivatalos formában – Spanyolország és Magyarország között, a két ország második világháború végén megszakadt árucseréjének felújításáról. Vagyis immár nem az emigráns magyarok félhivatalos képviselőivel, hanem a hivatalos budapesti, kommunista hatóságokkal való kapcsolatokról van szó. A közeledés kiemelt területül pedig érthetően a gazdaságot választották.⁷

Servicio de Publicaciones, Huelva, 2002; ANDERLE Ádám: 1956 és a spanyol katonai eavatkozás kérdése. *Kutatói Közlemények*, Szeged, 2000/2. 59–71.

⁷ Harsányi Iván: Reanudación del intercambio de mercancías entre España y Hungría – etapa importante en la renovación de las relaciones diplomáticas. (Az árucseré-kapcsolatok helyreállítása Spanyolország és Magyarország között – fontos láncszem a diplomáciai kapcsolatok felújításában.) In: EIROA, M. y MARCU, S.: *El exilio de Europa central y oriental*. Lamusa digital, 2005. 6. sz.; HARSÁNYI Iván: El viraje opusdeista de la política económica española y las relaciones con el Este (1957–1960) en la documentación diplomática húngara. (A spanyol gazdaságpolitika opusdeista fordulata és a keleti kapcsolatok (1957–1960) a magyar diplomáciai iratokban.) In: *V Encuentro de Investigadores del Franquismo*, Universidad de Castilla la Mancha, 2003.

A kezdeményezés, egy szélesebb folyamat részeként, spanyol részről indult, melynek során csaknem valamennyi közép- és kelet-európai országgal felvették a kapcsolatot. A madridi kormány azért szorgalmazta a gazdasági nyitást, hogy a kudarcot vallott önálló gazdálkodással felhagyva integrálódjanak a nemzetközi gazdasági rendszerbe. Az elhatározás az után született, hogy Spanyolországot 1957-ben kihagyták a Római Szerződésből, egyszóval mellőzték az Európai Gazdasági Közösség (Közös Piac) megalapításakor.

A széles körű gazdasági nyitást tehát egyrészt a nyugat-európai spanyol gazdasági kapcsolatok növekvő nehézségeiből fakadt, másrészt a már említett, világhatalmak közötti enyhülés következménye volt. A kapcsolatfelvétel kísérletének politikai előzményei kétségkívül a lehető legrosszabbak voltak. A diplomáciai kapcsolatok hiányán túl ne feledkezzünk el arról, hogy a hivatalos spanyol és a magyar kormány is a másik fél száműzetésben lévő kormányát és annak képviselői szerveit ismerte el. Amint dolgozatunk elején említettük, Magyarország 1946-ban José Giral köztársasági kormányával létesített kapcsolatot, és befogadta a spanyol kommunistákat; Spanyolország eközben, mint láttuk, az antikomunista magyar emigrációnak „Királyi Követség” felállítását engedélyezte (és támogatta) Madridban, Marosy Ferenc vezetése alatt.

A gazdasági és diplomáciai kapcsolatok teljes körű helyreállításához vezető hosszú folyamat *négy szakaszban* haladt előre. Az *első szakasz* a *Kétoldalú egyezmény az árucseréről* 1958 februári aláírásához kapcsolódik. A spanyol hatóságok által félhivatalosan javasolt *Egyezményt* a Magyar Nemzeti Bank és a Külföldi Valuták Spanyol Intézete (*Instituto Español de Moneda Extranjera* – IEME) megbízottai, tehát nem közvetlenül kormányzati szervek írták alá.

Az első árucseré-egyezmény volumene szerény volt, az egyezmény hatálya alá tartozó termékek köre pedig sajátos: Magyarország részéről különböző gépek és szerszámok, Spanyolország részéről pedig másodosztályú mezőgazdasági termékek szerepeltek a listán. A forgalom egyelőre csekély maradt, hogy az új partnerek kipróbálják a kereskedelmi együttműködést és azt, hogyan értenek szót egymással.⁸

A *második szakaszban*, 1964-ben Bécsben az ottani spanyol és magyar nagykövetségek kereskedelmi attaséi találkozásának javaslata nyomán létrehozták a *hivatalos kereskedelmi képviselőket* Budapesten és Madridban. Ennek a döntésnek a eredményeként megjelentek a két főváros-

⁸ HARSÁNYI Iván: *Reanudación del intercambio de mercancías... I. m., ill. El viraje opusdeista... I. m.*

ban az első, elővigyázatosan és körültekintően kijelölt, megfigyelői küldetéssel felruházott hivatalos diplomaták.

A harmadik szakasz összefüggött azzal, hogy másodsor is elutasították Spanyolország felvételi kérelmét az Európai Közösségekbe. Ekkor megélnékültek a spanyol–magyar kétoldalú tárgyalások, amelyek 1970 őszén „kereskedelmi és konzuli képviselők” kölcsönös felállításával végződtek. Mérföldkőnek számított, amikor a két külügyminiszter személyesen találkozott egymással az ENSZ közgyűlésén 1971-ben. Ennek nyomán felgyorsult az árucseré, immár Spanyolország számára ígérete-sebb keretek között. 1970 júniusában aláírták az Európai Közösségekhez való távlati csatlakozásról szóló, úgynevezett preferenciális szerződést, és bár ez egyelőre gyenge kötelék volt Spanyolország számára, mégis több áru exportját tette lehetővé.

A keleti országok aránya a spanyol külkereskedelem szerkezetében azonban továbbra is szerény maradt. A hivatalos diplomáciai kapcsolatok és a korábbi szoros gazdasági összeköttetés hiánya, a földrajzi távolság, és a kétpólusú világ ellentétes blokkjaiban való elhelyezkedés kellőképpen megmagyarázzák az export és import csekély mértékét. Mégis, a hetvenes évek elején, különösen a Szovjetunióval, Romániával, Lengyelországgal és Magyarországgal folytatott árucserében ez hatalmas növekedést jelentett. A kereskedelem mellett hajózási, légi közlekedési és állatvédelmi megállapodásokat is aláírtak vagy előkészítettek. A kereskedelmi kamarák a gazdaság különböző területein több vegyesbizottságot állítottak fel a kölcsönös érdekek tanulmányozására, és egyre többször találkoztak magas rangú minisztériumi tisztviselők.

Az 1973-as év különösen kedvező volt ebben az egymás megértésére irányuló folyamatban. Szeptemberben a közel-keleti Jom Kippur-háború – a világ gazdaságot és a 20. század utolsó negyedének hatalmi viszonyait leginkább befolyásoló izraeli–arab konfliktusok egyike – következtében magasra emelkedtek az olajárak. Európában megtörtént az Európai Közösségek első bővítése; Nagy-Britanniát, Írországot és Dániát is felvették a tagországok közé, s közben szélesedett a személyes kapcsolatok köre a kétpólusú világ ellentétes berendezkedésű államainak politikusai között. A gazdasági válság hatására a kereskedelmi szövetségek nemzetközi keretei között szorgalmazták Spanyolország és Kelet-Európa, valamint a kommunista Ázsia között a széles körű diplomáciai érintkezést, amely kétoldalú gazdasági kapcsolatokban, valamint a mezőgazdasági és az ipari miniszterek találkozásaiiban öltött testet. Elevenebb kapcsolat alakult ki a médiában: támogatták az újságírók utazásait és a Budapest, illetve az EFE hírgyűjteményektől származó hírek megjelentetését.

Bár a legmagasabb szintű hivatalos kapcsolatok ettől még nem jöttek létre, nagykövetségeket sem nyitottak, annyi bizonyos, a gyakorlati szempontok felülkerekedtek az elméletieken. A végleges politikai megállapodás kétségkívül mindkét részről toleranciát igényelt, és azt, hogy felszámolják a francóista reakció és a Spanyol Kommunista Párt által képviselt szélsőségesen eltérő álláspontokat. A bizalmatlanság továbbra is fennállt a felek között; Magyarország és Spanyolország függősége a nagyhatalmaktól és az általuk képviselt érdekektől, úgy tetszett, áttörhetetlen akadályt emel a két ország közé. Ezért nem jöttek létre a teljes körű kétoldalú hivatalos kapcsolatok, bár az árucseré és a gazdasági együttműködés kiszélesedett. Ez mindenképpen egyengette az 1977-hez⁹ vezető utat.

Elérkeztünk az utolsó, a *negyedik szakaszhoz, megnyíltak a nagykövetségek*, és 1977. február 9-én kinevezték a nagyköveteket. Ugyanazon nap aláírták a kapcsolatok helyreállításáról szóló megállapodásokat a Szovjetunióval és Csehszlovákiával, miután néhány héttel azelőtt Romániával, Jugoszláviával, Bulgáriával és Lengyelországgal is hasonló egyezmények születtek. Rövid idő elteltével az új, demokratikus Spanyolország rendezett külpolitikájának keretein belül megújították a kapcsolatokat Kambodzsal, Vietnammal és Mongóliával is.¹⁰

Következtetések

Általában az a vélekedés, hogy a Spanyolország és Magyarország közötti kapcsolatoknak nincs nagy hagyományuk. A 20. század második harmadától kezdve azonban mindkét ország, a Primo de Rivera-féle, aztán Horthy tengernagy és Franco állama is, hasonló politikai irányultságának köszönhetően szorgalmazta a kétoldalú közeledést. A második világháború után, a vasfüggöny létrejöttének és a *kommunizmus úgynevezett fékentartásának* időszakában a távolságtartás volt jellemző, bár, mint említettük, a spanyolországi magyar antikommunista közösségek és a magyarországi spanyol kommunista emigránsok jelenléte miatt a két ország nem volt teljesen ismeretlen egymás számára.

⁹ HARSÁNYI Iván: Gazdaság, politika és nemzetközi erőtér a spanyol demokratikus átmenet előestéjén. *Múltunk*, 1993/4. 15–16.

¹⁰ SZILÁGYI István: *Demokratikus átmenet és konszolidáció Spanyolországban*. Napvilág Kiadó, Budapest, 1996. Lásd még ARMERO, J. M.: *Política exterior de España en democracia*. (A demokratikus Spanyolország külpolitikája.) Espasa Calpe, Madrid, 1989; GILLESPIE, R. (szerk.) és mások: *Las relaciones exteriores en la España democrática*. (Külkapcsolatok a demokratikus Spanyolországban.) Alianza Universidad, Madrid, 1995.

Az ezt követő évtizedekben, az erősödő pragmatizmusnak köszönhetően és összhangban azzal az igénnyel, hogy a nehézségeket egyelőre a szembenálló szövetségek jelentette nemzetközi rend keretei között kellett leküzdeni, hivatalos tárgyalások kezdődtek a két ország kormányai között, amelyek egymás tiszteletben tartását és az óvatos kölcsönös politikai megértést tűzték ki céljukul. A 20. századi történelem egyik jellemző aspektusának, a nemzetek növekvő egymásra utaltságának következtében nem Spanyolország volt az egyetlen a Kelet-Európához való közeledésben. Más szinten, más keretek között Franciaország, a Német Szövetségi Köztársaság vagy Olaszország is nyitott ez irányba. Az egymásra utaltság mindenekelőtt a gazdaságban mutatkozott meg, ez a terület vált a nemzetközi kapcsolatok egyik fontos tényezőjévé.

Végezetül ki kell emelnünk azt a tényt is, hogy Magyarország és Spanyolország egyaránt a kétpólusú világ vezető nagyhatalmainak alárendelt országgént vett részt a hidegháborúban. Ennek következtében a két kormánynak és társadalomnak a nemzetközi problémákra nemzeti keretek között kellett választ találnia. Másodrendű hatalomként mindkét állam alá volt vetve egyrészt a saját blokkján belül egyeztetett eljárásoknak, másrészt a két blokk közötti, különböző típusú egyezségeknek. Ha más szempögből nézzük, valójában soha nem szakadt meg az összeköttetés a két ország között: Spanyolország 1969-ig a háború előtti önkényuralmi Magyarországgal (illetve annak túlélőivel) tartott kapcsolatot, aztán pedig a háború utáni kommunista Magyarországgal.

A helyzet 1986-ig, Spanyolország európai uniós tagságáig és a vasfüggöny három évvel későbbi megszűnéséig a kereteket illetően nem változott. Az, hogy Magyarország 2004 májusában belépett az Európai Unióba, csak megerősítette ezt az eltérő politikai berendezkedés ellenére teljesen soha nem szünetelő kapcsolatot, most már valóban felülkerekedve a kétpólusú világrend korlátain.

